

KARADENİZ

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbaşoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 3

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-60-5

© 2023 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Aralık 2023, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yarasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2022 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Girişimci ve İnsani Dış Politika Işığında Türkiye: 2022.....	13
RUKİYE PATAN	
Barış ve Çatışma İkileminde Çözüm Arayan Azerbaycan: 2022.....	48
HÜLYA KINIK	
Bulgaristan için Zorlu 2022 Yılı: Ukrayna Savaşı ve İç Politikada Çalkantılar	72
VAHİT GÜNTAY	
2022 Gelişmelerinin Ermenistan İç ve Dış Politikasına Yansımaları	94
MUHARREM BAYRAK	
Batı ile Birleşme Sürecinde Gürcistan: 2022.....	136
HASAN YILMAZ	

Savaşın ve Ekonomik Krizin Gölgesinde Moldova: 2022 .. 182

NÜKHET GÜNTAY

Tarihin Etkisinde, Savaşın Sınırında Romanya: 2022 211

EDA TUTAK

2022 Ukrayna Savaşı Sonrası Rusya: İç-Dış Politikada ve
Ekonomi Alanındaki Değişimler 247

MELTEM HASANÇEBİ ve FEVZİ KIRBAŞOĞLU

Ukrayna'da Direnişin Bir Yılı: 2022 285

ADNAN SEYAZ

Yunanistan: 2022 315

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

ABD'nin Karadeniz Politikası, 2022: Amerikan İstisnacılığı
Üzerinden Bir Okuma 354

MURAT ÜLGÜL

NATO'nun Geniş Karadeniz Havzasındaki Rolü 386

KEMAL GÖKÇAY ve MURAT ÇEMREK

Karadeniz Havzasının Güvenliğinde Çin'in Rolü: Türkiye ile
Olası İş Birliği Unsurlarının Etkisi 406

MÜGE YÜCE

Avrupa Birliği'nin Doğu Ortaklığı Politikası: 2022
Gelişmeleri Işığında Bir Değerlendirme 425

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve MELTEM HASANÇEBİ

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırşan Sorunlar

2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Rol Alan Muharip Devlet
Dışı Aktörlerin İncelenmesi 448

AHMET ATEŞ

Geniş Karadeniz Havzasında Sınır Aşan Sorunlar: Avrupa
Enerji Krizi 469

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

Rusya Federasyonu'ndaki Kısmi Seferberlik Kararı: İş
Dünyası ve İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir
Değerlendirme 516

MUHAMMET NEGİZ ve NİMET KALKAN

YAZARLAR 569

TAKDİM

Karadeniz: 2022 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi üçüncü yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2022 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2022 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on yedi makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2022 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2022'yi değerlendirdiği "*Girişimci ve İnsani Dış Politika Işığında Türkiye: 2022*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2022 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “Barış ve Çatışma İkileminde Çözüm Arayan Azerbaycan: 2022” makalesi; Vahit Güntay “Bulgaristan için Zorlu 2022 Yılı: Ukrayna Savaşı ve İç Politikada Çalkantılar”; Muharrem Bayrak “2022 Gelişmelerinin Ermenistan İç ve Dış Politikasına Yansımaları”; Hasan Yılmaz “Batı ile Birleşme Sürecinde Gürcistan: 2022”; Nükhet Güntay “Savaşın ve Ekonomik Krizin Gölgesinde Moldova: 2022”; Eda Tutak “Tarihin Etkisinde, Savaşın Sınırında Romanya: 2022”; Meltem Hasançebi ve Fevzi Kırbaşoğlu “2022 Ukrayna Savaşı Sonrası Rusya: İç-Dış Politikada ve Ekonomi Alanındaki Değişimler”; Adnan Seyaz “Ukrayna’da Direnişin Bir Yılı: 2022”; Gökhan Öçalan “Yunanistan: 2022” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “ABD’nin Karadeniz Politikası, 2022: Amerikan İstisnaçılığı Üzerinden Bir Okuma”; Kemal Gökçay ve Murat Çemrek’in “NATO’nun Geniş Karadeniz Havzasındaki Rolü”; Müge Yüce’nin “Karadeniz Havzasının Güvenliğinde Çin’in Rolü: Türkiye ile Olası İş Birliği Unsurlarının Etkisi” ve Fevzi Kırbaşoğlu ve Meltem Hasançebi’nin “Avrupa Birliği’nin Doğu Ortaklığı Politikası: 2022 Gelişmeleri Işığında Bir Değerlendirme” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Ahmet Ateş “2022 Rusya-Ukrayna Savaşı’nda Rol Alan Muharip Devlet Dışı Aktörlerin İncelenmesi”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Geniş Karadeniz Havzasında Sınır Aşan Sorunlar: Avrupa Enerji Krizi”; Muhammet Negiz ve Nimet Kalkan “Rusya Federasyonu’ndaki Kısmi Seferberlik Kararı: İş Dünyası ve İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından Bir Değerlendirme” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Ekim 2023

Bölge Ülkelerinin
2022 Görünümü

1. BÖLÜM

GİRİŞİMCİ VE İNSANİ DIŞ POLİTİKA IŞIĞINDA TÜRKİYE: 2022

Rukiye Patan

[Yüksek Lisans Öğr., Münih Teknik Üniversitesi]

Giriş

2022 yılı, bölgesel ve küresel siyasette barışın tehdit edildiği ve uluslararası sistemin eş zamanlı birçok tehdit algılamasıyla sınındığı yıllardan biri olmuştur. Türkiye jeopolitik konumunun elverişliliğini dış politika hedeflerinde stratejik bir araç olarak kullanırken bu durum bazen Türkiye'nin dezavantajına olabilmektedir. Nitekim hem Akdeniz'de hem Karadeniz'de hem de Orta Doğu'da güç mücadelesinin şiddetini artırdığı 2022 yılı, Türkiye'yi değişen güvenlik ortamına uygun şekilde davranmaya mecbur bırakmıştır. Türkiye bölgesel ve uluslararası ortamda çıkarlarını korumaya odaklanırken aynı zamanda sürdürülebilir barış ve kalkınmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda 2022 yılı Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Barış, Dünyada Barış" sözünden hareketle Türkiye'nin girişimci ruhu ve insani değerlerini yansıtan "Girişimci ve İnsani" dış politikasıyla öne çıkmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2022a).

Türkiye'nin girişimci ve insani politikalarını ele alan bu çalışmada iç ve dış politika alanındaki seyir ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler mercek altına alınacaktır. Çalışmanın "İç Politika Alanında Yaşanan Gelişmeler" başlığında Türkiye'nin 2022 Kasım ayında gerçekleştirdiği Pençe Kılıç Hava Harekatına değinilmiş ve hareketin arka planından bahsedilmiştir. Daha sonra Türkiye'deki siyasi gündemi meşgul eden dezenformasyon yasası ele alınmış, yasanın kabul edilene kadar geçirdiği süreçler

ve aldığı tepkilere yer verilmiştir. Çalışmanın “Dış Politika Alanında Yaşanan Gelişmeler” başlığında ilk olarak Rusya – Ukrayna Savaşı çerçevesinde Türkiye’nin rolü incelenmiştir. Bölgede ara bulucu rolüyle ön plana çıkan Türkiye, savaşın önemli aktörlerinden biri olarak küresel politikada nüfuzunu gösterme fırsatı yakalamıştır. Rusya Ukrayna savaşı bölgesel ve küresel denklemi büyük oranda değiştirirken, İsveç ve Finlandiya’nın NATO üyelik talebinde bulunması Türkiye’nin dış politikasını şekillendiren unsurlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu açıdan Türkiye’nin İsveç ve Finlandiya ile olan ilişkileri kısaca değerlendirilmiştir. Ardından “2022 Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerinde Çözumsuzlük Silsilesi” başlığında Türkiye’nin Avrupa Birliği ile ilişkilerindeki çıkmaz noktalara değinilmiş ve 2022 performans raporuna yönelik Türkiye tepkisinden bahsedilmiştir.

“Türkiye – İsrail İlişkilerinde Normalleşme Süreci” başlığında yıllardır sekteye uğrayan ve kopma noktasına gelen Türk – İsrail ilişkilerinde diplomatik kanalların tesisi ele alınmıştır. İlgili başlığı takiben “Türkiye – Yunanistan İlişkileri Çerçevesinde Egemenlik Mücadelesi” başlığında Ege Denizi’nde Türkiye ve Yunanistan’ın verdiği egemenlik mücadelesine değinilmiştir. “Türkiye – ABD ilişkileri ve F-16 Faktörü” başlığında ise Türkiye’nin savunma sanayisini genişletme hususunda ABD’ye yaptığı F-16 başvurusunun mevcut durumuna göz atılmıştır. Son olarak Türkiye ekonomisinde 2022 yılında yaşanan gelişmelerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

İç Politika Alanında Yaşanan Gelişmeler

2022’nin sonlarına doğru Türkiye ve Pençe-Kılıç Hava Harekatı

Türkiye’nin sınır güvenliğini sağlamaya yönelik yaptığı sınır ötesi operasyonlar 2022’de de istikrarını sürdürmüştür. Uzun zamandan beri Suriye’nin kuzeyinde PKK ve YPG gibi terör uzantılarının barınma alanlarını imha etme hedefiyle operasyonlar düzenleyen Türkiye, 2022 yılında da güney

sınırları boyunca 30 kilometrelik güvenli bölge oluşturmak için yeni bir askeri hareketin sinyalini vermiştir. Rusya'nın Ukrayna savaşının çıktıklarıyla uğraştığı, ABD'nin Rusya'yı Suriye üzerinden sıkıştırmak istediği ve küresel politika gündeminin yoğun olduğu bir dönemde, özellikle İstanbul'daki İstiklal Caddesi'nde 13 Kasım'da düzenlenen ve 6 kişinin hayatını kaybettiği bir bombalı saldırı Suriye'nin kuzeyinde operasyonların sürdürülmesinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır (Taştekin, 2022). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye ve güvenli bölgelere yapılan saldırıların merkezi konumundaki alanlara hareket yapma planlarının olduğunu söylemesinin ardından, Milli Savunma Bakanlığı 20 Kasım 2022'de yayınladığı basın açıklamasıyla Pençe Kılıç Hava Harekatı'nın başlatıldığını açıklamıştır. PKK/KCK/YPG ve diğer terörist unsurları etkisiz hale getirerek; Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyinden Türk halkına ve güvenlik güçlerine yönelik terör saldırılarını bertaraf etmek ve hudut güvenliğini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler 51. Maddesinden doğan meşru müdafaa haklarını kullanacağını bildiren Türkiye, Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyinde bulunan terör yuvalarına hareketin yapıldığını bildirmiştir (Milli Savunma Bakanlığı, 2022a). Milli Savunma Bakanlığı'nın açıklamasında atıf yapılan BM 51. Maddesine göre, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya uğraması halinde Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alıncaya kadar ilgili üye meşru savunma hakkını kullanabilir. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyine bildirilir ve konsey uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği şekilde hareket eder (Birleşmiş Milletler, 2016).

Milli Savunma Bakanlığı hareketin başlamasının ardından yayınladığı "hain saldırıların hesabı soruluyor!" açıklaması ile Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyinde toplam 89 hedefin vurulduğunu bildirmiştir. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, operasyonda sivillere zarar gelmemesi için her türlü tedbirin alındığını belirtmiş ve teröristlere ait barınak, sığınak ve mağara gibi terör

noktalarının tam isabetle vurulduğunu ifade etmiştir (Milli Savunma Bakanlığı, 2022b). Böylece Türkiye'nin güneydoğusunda, Irak ve Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirilen askeri operasyon ile sınır güvenliğine tehdit oluşturan terör unsurlarının yok edilmesi amaçlanmıştır.

Dezenformasyon Yasası

Türkiye'nin siyasi gündemini 2022 yılında meşgul eden meselelerden biri ise dezenformasyon yasasının yürürlüğe girmesi olmuştur. Dezenformasyon yasası ilk olarak 2021 yılında Ege ve Akdeniz'de çıkan orman yangınlarının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sosyal medyada yapılan paylaşımlara yönelik yasal düzenlemeler yapılacağını açıklamasıyla gündeme gelmiştir. İktidar Adalet ve Kalkınma Partisi'nin gerekli düzenlemeleri yapmasının ardından Milliyetçi Hareket Partisi ile Mayıs 2022'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair" kanun teklifi vermiştir. Dezenformasyon ile mücadele olarak da bilinen kanun teklifi, genel gerekçe bölümünde "suçsuz kişilerin benzeri içeriklerle yanıltılmasının önüne geçmek" olarak tanımlanmaktadır. Yasa teklifi ile toplumda korku ve panik yaratan veya nefret söylemi içeren gerçeğe aykırı bilgileri sosyal medya üzerinden yaymanın bir suç olarak kabul edilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür paylaşımlarda bulunan kişilerin içeriği kaldırması, içeriği kaldırmamakta ısrar eden sosyal medya platformlarına ise yaptırım olarak para cezası uygulanması düşünülmektedir. Yasa, çeşitli değişikliklerle birlikte Türk Ceza Kanunu'nun "Kamu Barışına Karşı Suçlar" bölümüne yeni bir suç eklemekte ve insanları "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yaymak" gerekçesiyle suçlu pozisyonuna sokmaktadır. Ceza Kanunu'nda yer alan "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçunun oluşması için şu beş şart aranmaktadır: yayılan haberin gerçek olmaması, kamu barışını bozmaya yönelik olması, ülkenin güvenliği ve kamu sağlığını ilgilendirmesi, aleni olması ve halk arasında korku ve panik oluşturma kastında bulunmasıdır (Sayın, 2022).

Dezenformasyon suçunu düzenleyen kanun teklifinin en tartışmalı maddesi olarak da bilinen 29. Madde, yukarıdaki beş şarttan herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, gerçekleştiren kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasını öngörmektedir.

13 Ekim 2022 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kabule sunulan kanun teklifi, muhalefet partilerinin 29. Maddede değişiklik yapılması veya öngörülen cezanın indirilmesi yönündeki çağrılarına rağmen herhangi bir değişiklik olmaksızın yasalaşmıştır. Dezenformasyon yasasının kabulü insanların fikir ve düşüncelerini özgürce ifade etme alanını daralttığı ve hükümetin medya üzerindeki denetimini potansiyel olarak artırdığından tartışmalı olmaya devam etmektedir. Uluslararası Af Örgütü'ne göre uluslararası insan hakları hukuku uyarınca, ifade özgürlüğü hususunda genel yasaklar getiren kısıtlamalar kabul edilemez niteliktedir. Yasanın öngördüğü sert cezalar kamuoyunda ve basın hürriyetinde caydırıcı bir etki yaratmakta ve otosansüre yol açmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2022). Bu açıdan dezenformasyon yasası TBMM'den geçerek yasalaşmış dahi olsa da tartışmalı kısımları geniş kesimlerce ele alınmakta ve gündemi meşgul etmeyi sürdürmektedir.

Dış Politika Alanında Yaşanan Gelişmeler

Rusya – Ukrayna Savaşı ve Türkiye'nin Rolü

2022 yılı, Soğuk Savaş'ın küllerini bir kez daha alevlendirme teşebbüslerine şahitlik eden önemli bir yıl olmuştur. Mevzubahis çok taraflı teşebbüslerden en dikkat çekenini şüphesiz ki 24 Şubat'ta patlak veren Rusya - Ukrayna savaşıdır. Küresel çapta etkileri hala süren savaşın yakın geçmişinde yaşanan olaylar, savaşın ortaya çıkma nedenini kavramak açısından mühimdir. 2013 yılında dönemin Ukrayna devlet başkanı olan Viktor Yanukoviç'in Avrupa Birliği ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklamasının ardından ülke çapında başlayan protestoların akabinde, protestoları bir güvenlik

sorunu olarak nitelendiren Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi iki ülke arasındaki krizin dönüm noktasını oluşturmaktadır (Kırbaçoğlu ve Öçalan, 2022: 419). İlhakın ardından Rusya, Luhansk ve Donetsk bölgelerinde Rusya yanlısı ayrılıkçıların artan eylemlerinin bir sonucu olarak Ukrayna'nın doğu kısmına asker yağmaya başlamış ve 21 Şubat 2022'de iki bölgenin de bağımsız ülkeler olarak tanınma talebini kabul etmiştir. Luhansk ve Donetsk'in bağımsız ülkeler olarak ilan edilmesini takiben Rusya, Donetsk Halk Cumhuriyeti'ndeki Rus halkının yardım isteğini öne sürerek 24 Şubat 2022'de askeri operasyon yürütme kararı aldığını tüm dünyaya duyurmuştur. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Kremlin'den yaptığı açıklamada askeri operasyonun amacını "Kiev Rejimi tarafından gerçekleştirilen aşağılama ve soykırımla karşı karşıya kalan insanları korumak" olarak belirtmiş ve "Ukrayna topraklarının nazizm ve militarizminden arındırılmasını" operasyonun gerekçesi olarak göstermiştir (Kremlin, 2022).

Rusya - Ukrayna Savaşı küresel çapta büyük bir yankı uyandırırken savaşın yarattığı büyük ve geri dönülemez tahribat da dikkat çekici olmuştur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre 6595 sivil savaşta hayatını kaybetmiş, 7.5 milyondan fazla Ukraynalı göç etmek zorunda kalmıştır (Birleşmiş Milletler, 2022a). Savaşın insani boyutunun yanı sıra ekonomik, siyasi ve jeopolitik zararı da yıkıcı olmuştur. Savaşın ardından Rusya'ya yönelik uygulanan yaptırımlar tek taraflı sonuç vermemiş hem bölge ülkelerinin hem de COVID-19 salgınının ardından tam toparlanamamış küresel ekonomin ve finans piyasalarının üzerinde büyük bir şok dalgası bırakmıştır (IMF, 2022). Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu'na (IFAD) göre Ukrayna'daki savaş küresel tahıl arzını ve gıda güvenliğini tehlikeye atmakta, Rusya'nın dış ticaretini kısıtlamaya ve tedarik zincirini kesintiye uğratmaya yönelik tedbirler olası bir açlık dalgasının sinyalinin vermektedir. Rusya'nın küresel tomruk tedarikini sağlamasıyla birlikte dünyada buğday ihracatında birinci, petrol ihracatında ise ikinci

sırada olması savaşın sosyal ve ekonomik kaosu besleyebileceği ihtimalini doğurmuştur. Nitekim yaklaşık 30 ülkenin buğday ithalatını üstlenen Rusya ve Ukrayna tüm buğday üretiminin yüzde 30'unu ve ihracatının yüzde 35'ini sağlarken ayçiçeği yağı ihracatında da en önemli aktörler konumundadır (Yanatma, 2022). Dolayısıyla gıda ihracatında yaşanabilecek herhangi bir kesinti, Rusya ve Ukrayna ile tahıl ihracatı yapan ülkelerin gıda güvenliğinde yıkıcı sonuçlar doğuracağı aşıkardır.

Rusya – Ukrayna Savaşı'nın halihazırda siyasi ve ekonomik etkileri devam ederken Türkiye'nin savaşa yönelik tutumu dış politikada odak noktası haline gelmiştir. Son yıllarda Akdeniz, Ortadoğu ve Kafkasya'da "etkin aktör" rolünü üstlenmeye ve bölgedeki itibarını artırmaya çalışan Türkiye, çok yönlü bir dış politika arayışına girmiştir. Bu bağlamda Türkiye için bölgedeki en önemli aktörlerden biri olan; Suriye, Libya ve Dağlık Karabağ Savaşı'nda karşıt çıkarılara sahip olduğu Rusya'ya yönelik politikaları küresel siyasette de dikkat çeken bir unsur olmuştur. Türkiye savaşın başlangıcından itibaren Ukrayna'nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü destekleyen bir yol izlemiştir. Rusya'nın sözde Donetsk ve Luhansk Cumhuriyetlerini tanıma kararına karşı Türkiye, bu kararın Minsk Anlaşmalarına aykırı olduğunu öne sürerek Ukrayna'nın siyasi birliğinin ve egemenliğinin ihmal edilmesine karşı olduğunu bildirmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2022b). Bu kararını takiben Türkiye Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı özel operasyona da karşı çıkmış, sınırların silah yoluyla değiştirilmesine yönelik tepkisini belirterek Rusya'ya haksız ve hukuksuz eylemini durdurması için çağrıda bulunmuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2022c). Türkiye savaşın başından beri hem coğrafi konumu hem de iki devletle de olan ilişkileri nedeniyle denge politikası izlemiştir. NATO üye devleti olarak, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunduğunu sıklıkla dile getirirse de bölgedeki çıkarlarını da gözetmekten vazgeçmemiştir. Enerji ve savunma sektörü bağlamında Türkiye için Rusya önemli bir konumdadır. Benzer şekilde hem Ortadoğu'da hem

Akdeniz’de hem de Kafkasya’da iki ülkenin çıkarlarının iç içe geçmiş olması Türkiye nezdinde Rusya’yı hassas davranılması gereken bir aktör haline getirmektedir. Türkiye, Rusya’yı kınayan bir Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararına oy vermesine rağmen, Rusya’ya yaptırım uygulamamış veya hava sahasını Rus uçaklarına kapatmamıştır (Cook, 2022). Bu açıdan savaşın başından beri izlediği denge siyaseti hem Ukrayna hem de Rusya için arabulucu rolünü üstlenmesi hususunda Türkiye’yi ideal profil yapmaktadır. Ara bulucu rolü ile Türkiye itibarını bölgesel ve küresel olarak genişletmeye çalışarak gücünü koruma niyetindedir (Pearson, 2022).

Bölgedeki gücünü korumaya yönelik önemli girişimlerden biri olan en üst düzey görüşmeler için seçilen ilk yer Antalya olmuş, Ukrayna Dışişleri Bakanı Dmitro Kuleba ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Türkiye ev sahipliğinde 10 Mart 2022’de Diplomasi Forumu’nda bir araya gelmişlerdir. Aynı ay içerisinde İstanbul’da Ukrayna ve Rusya heyetlerinin iki gün süren görüşmelerine Türkiye ev sahipliği yapmış, müzakere sonunda Ukrayna heyeti üyelerinden David Arakhmia Ukrayna’nın garantörlük talep ettiği 8 ülkeden birinin de Türkiye olduğunu ifade etmiştir. Mevcut durumda Türkiye iki ülke arasında barışın tesisini ve Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü denge politikası yaklaşımı izleyerek sağlamaya çalışmaktadır (Baltacı, 2022: 519).

Türkiye’nin hem Ukrayna hem de Rusya ile sıkı ekonomik ve ticari ilişkilere sahip olması savaşta tutumunu şekillendiren bir başka faktör olarak gösterilebilmektedir. Ticari ilişkiler ele alındığında Rusya Türkiye’nin en çok ithalat yaptığı ülke olarak öne çıkmaktadır. Rusya Federasyonu’ndan yapılan ithalat 44 milyar 638 milyon dolar iken doğal gazda ise Rusya’dan ithalat oranı yüzde 44 civarındadır (TÜİK, 2022a). Türkiye’nin dış ticaret verilerine göre Mayıs-Temmuz döneminde Türkiye’nin Rusya’ya ihracatı 2 milyar doları aşmış, sadece Eylül ayında ise Rusya’dan yapılan ithalat %186,7 oranında artışla 6 milyar 926 milyon dolara yükselmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2022). İki devlet

arasındaki ticari ilişkilerde başat rol oynayan enerji, uzun vadeli iş birliğinin temelini oluşturan yapı taşlarından biri olarak görülmektedir. Türkiye geçtiğimiz 20 yılda OECD ülkeleri arasında enerji talebi en çok artan ülke olarak petrol ve doğal gaz rezervlerinin %60'ına ev sahipliği yapan bir bölgenin komşusudur. Enerji talebindeki artışın bir getirisi olarak %74 dışa bağımlı olan Türkiye, aktif dış politikası ile enerji stratejisini geliştirme çabasıdadır. Türkiye artan enerji talebini karşılamak ve dışa bağımlılığını azaltmak için tedarik güzergahlarının çeşitlendirilmesini amaçlamaktadır. Böylece enerjide ticaret merkezi olarak bölgesel ve küresel enerji güvenliğine katkıda bulunmak istemektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022d). Doğal gaz rezervleri açısından dünya toplam enerji rezervlerinin dörtte birinden fazlasına sahip olan Rusya, Türkiye'nin en büyük doğal gaz tedarikçisidir. Her ne kadar Türkiye enerji talebinin karşılanmasında Rusya'ya bağımlı olsa da enerjinin diğer ülkelere ulaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Sakal, 2021:1). Türkiye'nin jeostratejik konumu Avrupa ve Rusya arasındaki enerji alışverişinin sağlanmasında, dahası alternatif enerji yollarının belirlenmesinde kilit noktadadır. Rusya'nın en büyük enerji ihracatçısı olan Avrupa, enerjide Rusya'ya bağımlıdır ve kullandığı enerjinin yarısından fazlasını, günlük 1 milyar eurodan fazla bir maliyetle ithal etmektedir. Rusya, savaş döneminde Avrupa devletlerinin yaptırım tehlikesiyle karşı karşıya kaldığından, enerji ihracatını sürdürülebilir kılmak için Avrupa'yı kendine daha da bağımlı kılmak istemektedir. Savaş süresince Rusya ile olan enerji ticareti sekteye uğrayan Avrupa için en önemli seçeneklerden birisi Hazar Denizi'dir. Avrupa'nın Hazar'daki enerji kaynaklarına erişimi hem enerji bağımlılığı için alternatif olma hem de Rus doğal gazına karşı bir rekabet ortamı yaratma açısından hayati önem taşımaktadır (Baltacı, 2022: 521). Bu bağlamda Türkiye; Kafkaslar, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Orta Asya'dan Avrupa'ya aktarılacak olası hidrokarbon kaynakları açısından son derece hassas bir geçiş potansiyeline sahiptir (Arman ve Gürsoy, 2022: 15). Nitekim Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, Avrupa'ya yönelik en büyük gaz

aktarım merkezini Türkiye’de kurabilecekleri ve Türk akım boru hattına yeni borular eklenebileceğine dair söylemleri Türkiye’nin Avrupa’daki enerji krizinin hafifletilmesinde jeopolitik olarak baskın olduğunu kanıtlar niteliktedir (BBC, 2022a).

Türkiye’nin Rusya - Ukrayna Savaşı’nda arabuluculuk üstlendiği bir diğer mesele ise tahıl koridorunun açılmasına yönelik olmuştur. Dünyanın başlıca küresel buğday tedarikçileri Rusya ve Ukrayna olduğundan, iki devlet arasındaki savaş gıda fiyatlarının artmasına yol açmış ve uluslararası bir gıda krizini körüklemiştir. Savaş, Ukrayna’nın tahıl ihracatını durdurarak düzinelerce gemiyi Karadeniz’de karaya hapsedmiş ve Odesa limanındaki silolarda yaklaşık 20 milyon ton tahıl mahsur kalmıştır (Spicer ve Nichols, 2022). Bu durum başta Afrika olmak üzere küresel anlamda bir gıda krizinin patlak vermesi olasılığını artırmıştır. Ukrayna, limanlarını mayınsızlaştırmanın kendisini Karadeniz’den kıyılarına gelecek herhangi bir Rus saldırısına karşı savunmasız bırakacağı endişesini taşıdığından limanlarını açmayı reddetmiştir (Dikmen ve Nichols, 2022). Rusya ise Ukrayna’ya giden deniz yollarında gemilerle ek silah taşınacağını öne sürerek limanları bloke etmiştir. Tahıl koridorunun açılması ve Ukrayna limanlarından uluslararası pazara açılmasını sağlama amacıyla Türkiye ara buluculuk rolü üstlenmiş ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres’in de katılımıyla Rusya ve Ukrayna ile görüşmelere başlamıştır. Yaklaşık üç ay süren görüşmeler sonucunda 21 Temmuz 2022’de Ukrayna, Rusya, Türkiye ve BM Genel Sekreteri Antonio Guterres’in Ukrayna’nın Karadeniz’deki tahıl ihracatını yeniden uluslararası pazara açmak için bir anlaşma imzalayacakları bildirilmiştir (Spicer and Nichols, 2022). Sürecin işleyişinde aksaklık olmaması adına İstanbul’daki Milli Savunma Üniversitesi’nde Türkiye, Rusya, Ukrayna ve Birleşmiş Milletler yetkililerinin de yer alacağı Müşterek Koordinasyon Merkezi açılmıştır. Anlaşmanın imzalanma kararının açıklanmasından on gün sonra ise Ukrayna’dan 26 bin ton mısır taşıyan sevkiyat gemisi İstanbul’a doğru yola çıkmıştır. Gemi

İstanbul Boğazlarının ardından Lübnan'a doğru yola çıkmış, böylece Ukrayna tahılının dünya pazarlarına ulaşması için ilk hedef başarıyla gerçekleştirilmiştir (BBC, 2022b).

Her iki devlet ile de yoğun siyasi ve ticari temasları bulunan Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasında patlak veren savaşın ardından denge politikası izlemiş ve bölgedeki itibarını artırmak için ara buluculuk rolü üstlenmiştir. Diplomatik sürecin canlandırılması ve uluslararası toplumun aktif rol oynaması gerektiğini her fırsatta dile getiren Türkiye, savaş süresince Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunmasının mühim olduğunu belirtmiştir. Savaşın başlamasının ardından Ukrayna'ya olan ilk resmi ziyaretinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelensky ile bir araya gelerek savaş nedeniyle tahrip olan altyapının iyileştirilmesi ve yeniden imarının sağlanması için Ukrayna'ya gereken desteği vereceğini bildirmiştir. İki ülke arasında imzalanan anlaşma ile bir Görev Gücü oluşturulmuş ve Ukrayna altyapısının yeniden inşası için birlikte hareket edilmiştir. Böylece Ukrayna'nın egemenliğinin garantiye alınmasına yönelik Türkiye her defasında desteğini göstermiştir (BBC, 2022c).

İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya üyelik talebi

Türkiye bir NATO ülkesi olarak Karadeniz'e açılan boğazları kontrol etme ve arabuluculuk sağlama üzerine gerekli sorumlulukları almış olsa da savaş sırasında küresel politikada yaşanan gelişmeler Türkiye'yi NATO bloğundaki kolektif karar alma sürecinden uzaklaştırmıştır. Bu gelişmelerden en önemlisi Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyelik talebinde bulunması olmuştur. NATO'nun 5. Maddesinin sunduğu güvenlik kalkanından yararlanmak isteyen, Rusya ile yaklaşık 1300 km'lik sınır mesafesi bulunan Finlandiya'nın ardından tarafsızlık politikası ile bilinen İsveç üyelik başvurularını resmi olarak 18 Mayıs'ta yapmıştır. İsveç ve Finlandiya'nın üyelik başvurusu NATO üye devletleri tarafından olumlu karşılanırken

bu karara karşı çıkan devletler arasında en göze çarpanı Türkiye olmuştur. İsveç ve Finlandiya'nın PKK ve PYD gibi terör örgütlerine ev sahipliği yaptığını öne süren Türkiye, iki devletin de NATO üyelik başvurusuna yönelik kararlarının "hayır" olacağı yönünde açıklama yapmıştır (BBC, 2022d). Türkiye nezdinde Finlandiya ve İsveç'in terör örgütlerine karşı açık ve net bir tavrı olmadığı üzerinde durulurken olası NATO genişlemesinin Türkiye'nin hassasiyetlerine uygun olarak inşa edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg her iki devletin de üyelik başvurusunu memnuniyetle karşıladıklarını, yine de önemli bir müttefik olan Türkiye'nin güvenlik endişelerinin giderilmesi gerektiğini belirterek Türkiye'nin ön koşulunu dikkate aldıklarını dile getirmiştir (BBC, 2022e). Bu açıdan Finlandiya Başbakanı Sanna Marin de üyelik taleplerine yönelik gelen itirazın ise iyi niyetle çözüleceğini, bu doğrultuda Türkiye ile olan anlaşmazlığın diyalog yoluyla çözülmesinin taraftarı olduklarını bildirmiştir. Nitekim NATO Genel Sekreteri Stoltenberg'in arabuluculuk girişimlerinin bir sonucu olarak 29 Haziran'da Madrid'de Türkiye, İsveç ve Finlandiya arasında üçlü bir protokol imzalanmış ve bu adımla iki ülkenin ittifaka davet edilmelerinin önü açılmıştır. İmzalanan protokol ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan; PKK, PYD ve FETÖ gibi terör unsurlarının propagandasını yapan kişilerin Türkiye'ye iadesinin gerçekleştirilmesinin terörle mücadelenin bağlayıcılığı için mühim olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla somut ve net adımlar atılması tüm müttefikler için yol gösterici olarak tanımlanırken Türkiye terörle mücadeleye yönelik uygulamaları yakından takip edeceklerinin altını çizmiştir. Üçlü protokolün imzalanmasının ertesi günü gerçekleştirilen NATO Liderler Zirvesi'nde İsveç ve Finlandiya'nın katılım süreci resmen başlatılmış ve Türkiye ile Macaristan haricindeki 28 NATO devleti iki devletin de üyelik talebini mecliste onaylamıştır.

Türkiye imzalanan üçlü protokole rağmen iki ülkenin şimdiye kadar beklentileri karşılayamadığını, terör suçlarından aranan

kişilerden Türkiye'nin iadesini talep ettiği hiçbir ismin iade edilmediğini bildirmiştir. Türkiye'ye göre haklarında terör suçlarından yargılama bulunup da iadesi istenen hiçbir kişi hakkında olumlu bir resmi dönüş yapılmazken İsveçli ve Finlandiyalı yetkililer iade sürecinin olumlu havada geçtiğini, Türkiye'nin kaygılarını gidermek için çalışmalarını devam ettirdiklerini öne sürmüşlerdir. İsveç ve Finlandiya NATO'ya katılım sürecinin bir an önce tamamlanmasını hedeflemekte, 2022'nin sonunda yeni bir terör yasasını çıkaracaklarını bildirmiştir. Sonuç olarak iki ülkenin de NATO üyelik sürecinin tamamlanması Türkiye'nin terörle mücadeleyle yönelik güvenlik hassasiyetinin giderilmesine dayanmaktadır.

2022 Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerinde Çözumsuzlük Silsilesi

Geçtiğimiz yıllar içerisinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetleri ve mülteci politikaları nedeniyle olumsuz bir havaya bürünen Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, 2021 yılında Avrupa Birliği tarafından yayınlanan performans raporuyla bir çıkmaza sürüklenmişti. İlgili rapor; Türkiye'de demokratik kurumların ve başkanlık sisteminin işleyişine ilişkin yapısal eksiklikler bulunduğunu, sivil toplum ve yargı mekanizmasının yetersiz kaldığını ve insan hakları ile temel özgürlük hususunda önemli ihlallerin yapıldığını öne sürmekteydi (Avrupa Komisyonu, 2021: 4). Avrupa Birliği 2021 performans raporuna karşılık Türkiye, AB ile olumlu bir siyasi gündem oluşturmaya çalıştığını, fakat ilgili raporda Türkiye'ye karşı sorumlulukların göz ardı edildiğini ve çifte standartlı bir yaklaşımın benimsendiğini dile getirerek rapordaki eleştirilerin haksızlığına işaret etmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2021). Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı rapor 2022 yılının ilk yarısında da Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki soğukluğun devam etmesine zemin hazırlamıştır. İlk olarak 2021 yılı Türkiye raporu Haziran 2022'de Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Raporun parlamento tarafından kabulüne karşılık Türkiye Dışişleri Bakanlığı yayınladığı açıklamada Avrupa

Birliği'nin Türkiye'nin katılım müzakere sürecini canlandırıp teşvik etmesi yerine dar görüşlü çevrelerin gündemine alet olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'ye göre tüm AB kurumları Türkiye'ye yönelik yükümlülüklerini yerine getirmeli, Vize Serbestisi Diyaloğu'nun hızlandırılmasını teşvik etmeli, Gümrük Birliği'nin güncellenmesinde katkıda bulunmalıdır. Bu açıdan 2021 raporu, katılım sürecini hızlandırmaktan uzak, gerçeklerden kopuk ve ideolojik olarak yanlı görülmekte ve Türkiye açısından Avrupa Parlamentosu itibarını zedelemektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022e).

İkinci olarak Rusya- Ukrayna savaşında Türkiye'nin Rusya'ya yönelik yaptırım kararı almaması ve Rusya ile siyasi, ticari ve diplomatik ilişkilerini sürdürmeye devam etmesi Avrupa Birliği için bir tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı askeri operasyonun ardından ABD, Avrupa Birliği ve NATO gibi müttefiklerinin aldığı yaptırım kararlarına uymayacağını, sadece Ukrayna'nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklediği için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce alınan yaptırımlara itibar edeceğini açıklamıştı. Savaş sebebiyle Rusya'ya devamlı yaptırım paketi açıklayan Avrupa Birliği için, Rus şirketleri ile her geçen gün artan iş birliğinde bulunan Türk şirketleri yaptırım kapsamına alınma ihtimali taşımaktadır. Türkiye'de faaliyetini artıran Rus şirketlerin yanında Türkiye ve Rusya arasında ticari ve ekonomik iş birliğini derinleştirmeyi amaçlayan bir mutabakatın imzalanması Avrupa Birliği'nin tedirginliğini artıran başka bir unsur olarak göze çarpmaktadır (BBC, 2022f). Özellikle ABD ve AB, Türkiye'de bankacılık sektörünün Rusya için finans açısından potansiyel bir arka kapı olduğu yönünde endişeleri tırmandırdığından, Rusya'nın yaptırımları savuşturmasını önlemek için Türkiye üzerindeki baskıyı artırmaktadır. ABD, Rusya'nın yerel ödeme sistemi Mir'e entegre olmuş VakıfBank, Ziraat Bankası, İş Bankası, DenizBank ve Halkbank gibi Türk bankalarına odaklanarak Rusya üzerindeki yaptırımları savuşturmayı destekleyenlere de yaptırım

uygulayacağını bildirirken Avrupa Birliği endişelerini doğrudan Türk yetkililere iletmek için bir heyet hazırlama planı içerisindeydi. Bu durum Avrupa Birliği ve Türkiye arasında kısa vadede yeni sorunların ortaya çıkabileceğini göstermektedir (Foy and Fleming, 2022).

Son olarak Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı 2022 Türkiye Raporu, Avrupa Birliği ve Türkiye arasında yeniden bir gerginliğin alevlenmesine zemin hazırlamıştır. İkili ilişkileri sarsan performans raporunda vurgulanan unsurlar 2021'dekine benzer olarak şu şekilde seyir izlemiştir: Türkiye'deki demokratik kurumların işleyişindeki ciddi eksiklikler 2022'de de devam etmektedir. Demokratik gerileme devam etmiş, Cumhurbaşkanlığı sisteminin yapısal eksiklikleri sürmüştür. Avrupa Konseyi ve organlarının kilit öneme sahip önerileri henüz yerine getirilmemiştir. Parlamento, hükümetin hesap verebilirliğini sağlayacak gerekli araçlardan yoksun olmayı sürdürürken, anayasal yapı, yasama, yürütme ve yargı arasında sağlam ve etkili bir kuvvetler ayrılığı temin etmemektedir. İktidardaki koalisyonun muhalefet partilerin belediye başkanları üzerinde yarattığı baskı yerel demokrasiyi daha da zayıflatmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2022: 4). Siyasi yapıdaki eksiklikleri takiben Güneydoğu'daki durum endişe verici olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin Ekim 2021'de Suriye ve Irak'ta terörle mücadele operasyonları yapmaya ilişkin tezkereyi iki yıl daha uzatması terörle mücadele tedbirlerinin orantılı olup olmadığı konusunda soru işareti yaratmaktadır. Bu açıdan sürdürülebilir bir çözüme ulaşmak için güvenilir bir siyasi barış sürecinin yeniden tesis edilmesi gerekmektedir (Avrupa Komisyonu, 2022: 5). Türkiye'nin tek taraflı dış politikası özellikle Türkiye'nin, Suriye ve Irak'taki askerî harekâtları ve AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerine uyum sağlamaması nedeniyle, AB'nin ortak dış ve güvenlik politikası (ODGP) kapsamındaki öncelikleriyle ters düşmeye devam etmiştir. Türkiye'nin, dış ve güvenlik politikası konusunda AB'nin tutumuyla uyumu, Ağustos 2022 itibarıyla %7 oranıyla

çok düşük bir seviyede kalmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yaptığı askeri operasyon Türkiye tarafından savaş hali olarak tanınmış ve Rus saldırganlığı kınanarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulmuştur. Türkiye, Montrö Sözleşmesi'ni uygulayarak savaş gemilerinin geçişlerinin kısıtlanmasını sağlamıştır. Türkiye; Ukrayna ile Rusya arasında görüşmeleri kolaylaştırmayı, gerilimi azaltmayı ve ateşkes sağlamayı amaçlarken aynı zamanda Ukrayna tahılının ihracatının kolaylaştırılmasında diplomatik olarak arabulucu bir rol üstlenmiştir. Savaş sürecinde Türkiye'nin yapıcı rolü olsa da Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarına uyum sağlamaktan uzaktır. Türkiye'nin, Rusya ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için bir Mutabakat Zaptı imzalaması Avrupa Birliği için endişe vericidir (Avrupa Komisyonu, 2022: 8).

Raporda dikkat çeken unsurlardan bir diğeri ise sivil toplum ve insan haklarına ilişkin iyileşmelerin yetersiz kaldığı yönündedir. Rapora göre sivil toplum kuruluşları giderek artan bir baskıya maruz kalmakla beraber bu kuruluşların özgür hareket etme alanları, ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüklerini kısıtlayacak şekilde daralmaya devam etmiştir. İnsan hakları hususunda kötüleşme devam ederken, Türkiye'nin insan haklarına, demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne yeterli riayeti göstermediği tespit edilmiştir. Türkiye'nin hukukun üstünlüğünün ve temel haklara riayet edilmesinin iyileştirilmesine yönelik taahhüdüne ilişkin ciddi endişeler hala sürmeye devam etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2022: 6).

Avrupa Komisyonu'nun 2022 Türkiye Performans Raporu'nu yayınladığı gün Türkiye Dışişleri Bakanlığı'ndan bir açıklama gelmiştir. Dışişleri Bakanlığı'na göre ilgili rapor Türkiye'ye yönelik stratejik bakış açısından uzak ve vizyonsuz yaklaşımın bir sonucudur. Rapordaki tavsiyeler çifte standartlı bir yaklaşımın ve yanlı bir tutumun göstergesi olarak görülürken Türkiye özellikle siyasi kriterler ile yargı ve temel haklar kısmındaki eleştirileri kesin bir dille reddetmektedir. Rusya – Ukrayna savaşına yönelik Avrupa Birliği yaptırımlarına

katılmamasına yönelik eleştirilere karşılık ise Türkiye, savaştaki ilkeli yaklaşımını ve arabulucu rolüne vurgu yapmaktadır. Nitekim Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada, Türkiye'nin mevcut savaştaki kilit rolüne dikkat çekilerek Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak görülmesi ve jeopolitik konumu dikkate alınarak üçüncü ülke muamelesi uygulamaktan uzaklaşılması üzerinde durulmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2022e). Bu açıdan 2021 yılındaki çıkmazların devam ettiği Türkiye – Avrupa Birliği ilişkileri gelecekte de anlaşmazlıklar yaşamaya devam edecek gibi görünmektedir. 2022 yılında yaşanan siyasi gelişmelerde Türkiye'nin oynadığı etkin role karşılık Avrupa Birliği'nin tavrı ve tutumu Türkiye tarafınca haksız ithamlar olarak algılanmaktadır.

Türkiye – İsrail İlişkilerinde Normalleşme Süreci

2022 Türk Dış Politikasında dikkat çeken gelişmelerden bir diğeri ise Türkiye – İsrail arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan olumlu seyir olmuştur. 2000li yıllarda askeri, ekonomik ve siyasi alanda çok yönlü bir niteliğe sahip olan Türk – İsrail ilişkileri Filistin sorununun öne çıkmasıyla kopuş noktasına gelmiştir. İsrail'in Filistin'de halka orantısız kuvvet uygulaması Türk kamuoyunda İsrail karşıtlığını körüklerken, çatışan siyasi çıkarlar beraberinde siyasi krizleri de getirmiştir. 2008 yılında İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu ile Gazze'ye saldırısı, Davos Sorunu ve Alçak Koltuk Krizi Türk – İsrail ilişkilerinde büyük bir kopuşa sebep olurken son yaşanan Mavi Marmara Krizi karşılıklı güvensizlik ve düşmanlığa sebebiyet vermiştir. 2009 – 2019 yılları arasında ticari ve ekonomik ilişkiler için karşılıklı temas devam etmiş olsa da iki devlet arasında politik ve diplomatik krizler sürekliliğini korumuştur. Bu açıdan 2022 yılında normalleşmeye yönelik atılan adımlar Türkiye – İsrail ilişkilerinde tarihi bir önem taşımaktadır.

Türkiye ve İsrail yaşanan diplomatik krizlerin ardından ilk kez Mart 2022'de bir araya gelmiş ve yıllarca süren düşmanlık ile güvensizliği aşmaya çalışmıştır. İsrail Devlet Başkanı Isaac

Herzog'un Ankara'ya ziyareti bölgesel güçler arasındaki gergin ilişkilerde bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Her iki devlet de potansiyel iş birliği için bir kilit noktası olan enerji faktörünü siyasi bağları onarmak için kullanmayı hedeflemektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan bu tarihi ziyaretin ikili ilişkilerde bir dönüm noktası olduğunu dile getirerek siyasi diyalogu karşılıklı çıkar temelinde canlandırma amacı güttüğünü belirtmiştir (Scheer, 2022). İsrail Dışişleri Bakanı Yair Lapid'in yaptığı açıklamada ise iki devletin bölgesel ve küresel çıkarlarını korumak için iş birliği oluşturması gerektiğinin altını çizerek yaşanan gelişmelerden memnuniyet duyduklarını bildirmiştir. İsrail Devlet Başkanı Herzog'un kullandığı uçakta barış ve iş birliği gibi kelimelerin yer alması barışın tesisi için İsrail'in ciddi olduğunun bir göstergesi olarak görülmüştür. Karşılıklı iyimser mesajların bir sonucu olarak ilişkilerin iyileştirilmesi, Türkiye ve İsrail arasındaki bağların derinleşmesinin sağlanması, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda iş birliğinin genişletilmesi ve bölgesel istikrarın güçlenmesi amacıyla en son 2018 yılında faaliyet gösteren büyükelçi ve başkonsolosların geri gönderilmesi kararı alınmıştır (Mackenzie ve Toksaba 2022). İsrail'in Türkiye'deki maslahatgüzarının Ankara'ya büyükelçi atanmasının birkaç hafta içerisinde gerçekleşebileceğini söylerken; İsrail, İstanbul'daki Hamas ofisinin kapatılması yönünde beklentileri bulunduğunu bildirmiştir. İstanbul'daki Hamas ofisinin varlığı iki devlet arasındaki ilişkilerde hassas nokta olarak görülmektedir (Reuters, 2022). Yine de büyükelçi atama hususu başarıyla sonuç vermiş ve İsrail Dışişleri Bakanlığı Atama Komitesi Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı olarak Irit Lillian'ın görevlendirilmesine karar vermiştir. Karşılık olarak ise Türkiye'nin Tel Aviv Büyükelçiliği'ne 2010 – 2014 yılları arasında Kudüs'te de görev alan Büyükelçi Şakir Özkan Torunlar atanmıştır (Trt Haber, 2022).

Yeni çağın habercisi olarak nitelendirilen Türkiye – İsrail ilişkileri, özellikle enerji alanında iş birliğini tesis etme amacı

taşımaktadır. İlk olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de nüfuzunu güçlendirmesi için İsrail gibi bir bölge devletiyle ittifak geliştirmesi önemlidir. İlişkilerin en alt seviyeye indirildiği dönemde İsrail'in bölgede Yunanistan ile müttefik arayışını sonlandırması ve Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile kendi münhasır ekonomik bölgelerine dair haklarını korumak için izlediği politikalar ile Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılması Türkiye ve İsrail ilişkilerinin normalleştirilmesindeki en önemli sebeplerden biri olarak görülmektedir. Doğu Akdeniz'deki bölgesel denklemin dışında kalmamak adına ikili ilişkilerin yeniden tesis edilip açık diplomatik kanallara oturtulması, Türkiye'nin çıkarları ile doğru orantılıdır (Ceylan, 2022). Bu açıdan Türkiye, İsrail doğal gazını Avrupa'ya taşımak için birlikte çalışma arzusu taşımaktadır. Nitekim Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin Akdeniz ve Karadeniz'deki sondaj ve sismik gemilerinin faaliyetlerini öne sürerek enerji konusunda Türk – İsrail iş birliğinin yeniden canlandırılmasının büyük bir fırsat olduğunu dile getirmiştir (Scheer, 2022). Özellikle savaş döneminde Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığının azaltılmasında Akdeniz'den geçecek gaz tedariği Türkiye'nin enerji politikasının şekillenmesinde etkili faktör olarak görülmektedir. Enerji bağımlılığı ile ön plana çıkan Türkiye, Doğu Akdeniz'in yanı sıra Karadeniz'de de 540 milyar metreküp doğal gaz keşfinde bulunarak enerji bağımlılığını azaltmak istemektedir. Dolayısıyla enerji alanında dışa bağımlılıktan kurtulmak isteyen Türkiye için İsrail ile ilişkilerde yaşanan normalleşme süreci, Türk Dış Politikası'nda kayda değer bir gelişme olarak görülmektedir.

Türkiye – Yunanistan İlişkileri Çerçevesinde Egemenlik Mücadelesi

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Sorunu geniş bir süreç içerisinde iki devlet arasındaki bir çatışma unsuru olarak varlığını sürdürse de 2022 yılında yaşanan gelişmelere göz atmak Ege sorununun mevcut durumunu anlama açısından elzemdir. Ege Denizi'ni ilgilendiren sorunların her biri oldukça

karışık ve geniş bir arka plana sahip olsa da karasuları ve kıta sahanlığı temel sebebi oluşturmaktadır. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karasuları 6 deniz mili olarak belirtilmiş olsa da Yunanistan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) atıfta bulunarak karasularını 12 mile çıkarma amacındadır. Ege Denizi'nde 12 millik karasuları genişliğine sahip bir Yunanistan olasılığı Ege Denizi'nde gelecekte sürdürülecek eylemlerin Yunanistan lehine gelişeceğine işaret etmektedir. Türkiye devletlerin karasularını belirlemede egemenlik haklarının sınırsız olmadığını ileri sürerek hakkaniyete dayalıktan yanadır. Yunanistan ise Ege Denizi'nde sahip olduğu adaların da devlete bir bütünlük oluşturduğunu belirterek adaların da karasularının olması gerektiğini savunmakta ve Ege Denizi'nin bir Yunan Gölü haline getirilmesinin önünü açmaya çalışmaktadır (Gülbay, 2022: 173).

2020 ve 2021 yıllarında Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına yönelik egemenlik alanları nedeniyle büyük bir krizden geçen Türkiye – Yunanistan ilişkileri 2022'nin ilk çeyreğinde karşılıklı ziyaretlerle bir yumuşama sürecine girmişti. Ancak Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis'in Mayıs ayında yaptığı Amerika ziyaretinde, ABD Kongresi'ni Türkiye'nin yeni nesil F-35 savaş uçaklarını satın alma programına üyeliği üzerindeki yasağı kaldırmamaya çağırmasının ardından iki devlet arasındaki ilişkilerde yumuşama süreci sona ermiştir. 2019 yılında Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi satın almasının ardından uygulanan F-35 yasağını kaldırma amacı güden Türkiye, Yunanistan'ın bu tutumunu "Türkiye aleyhine lobicilik yapmak" olarak değerlendirmiştir. Yunanistan Başbakanı'nın Türkiye'ye yönelik F-35 yasağının sürdürülmesi çağrısının ardından Türk – Yunan ilişkilerine bir darbe de hava sahasına yönelik karşılıklı suçlamalardan gelmiştir. Türkiye, Yunanistan Hava Kuvvetlerine ait F-16 uçaklarının, Gökçeada ve Enez'de hava sahasını ihlal ettiğini ileri sürerken, Yunanistan'ı tahrik eden

eylemleriyle başlattığı gerginliği kullanarak uluslararası kamuoyunun algısını Türkiye aleyhine şekillendirmeye çalışmakla suçlamaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2022g). Yunanistan ise iddiaları reddederek Türk uçaklarının herhangi bir bildirimde bulunmadan uçtuklarını ve hava sahasını ihlal ettiklerini öne sürmektedir. İki devlet arasında yaşanan gerilim sonrasında Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, Yunanistan ile yılın sonlarında yapılması planlanan üst düzey iş birliği konsey toplantısını iptal ettiğini duyurarak “Yunanistan Başbakanı Miçotakis ile asla görüşmeyi kabul etmeyeceğini ve kendisi için öyle birinin olmadığını” belirtmiştir (BBC, 2022g).

Bu süreçten sonra siyasi boyutta gerilen ilişkiler Doğu Akdeniz’e de yansımıştır. Türkiye, Yunanistan’ın 1923 Lozan ve 1947 Paris antlaşmalarıyla silahsızlandırılmış olması gereken adaları silahlandırdığını, bunun da adalar üzerindeki egemenliğinin tartışmaya açılması anlamına geldiğini bildirmiştir. Yunanistan ise Türk savaş uçaklarının Yunan adaları üzerinde uçtuğunu ve hava sahasını yüzlerce kez ihlal ettiğini gündeme getirmiştir. Yunanistan’ın tezine karşılık Milli Savunma Bakanlığı Türk F-16 savaş uçaklarının NATO misyonları kapsamında görev uçuşu gerçekleştirmesine rağmen Yunanistan tarafından radar kilitlemesi yoluyla taciz edildiklerini öne sürmüştür. Ek olarak Rodos adasının batısında irtifada uçuş gerçekleştiren Türk savaş uçaklarına Girit Adası’nda konuşlanmış Yunan S-300 hava savunma sistemleri tarafından radar kilit atıldığı Türkiye tarafından tebliğ edilmiştir. Yunanistan’a göre Türkiye’nin açıklamaları gerçeği yansıtmamakla birlikte Türk uçakları tarafından NATO misyonunu gerçekleştirmeye ilişkin bilgilendirmeden eksik kalınmıştır (BBC, 2022h). Karşılıklı ithamlar sürerken Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye’nin kilit atma meselesi nedeniyle hassasiyetinin devam ettiğini belirtmiş ve Yunanistan’ın gelecekteki adımlarını düşünerek hareket etmesi gerektiğini yoksa Türkiye’nin “bir gece tekrar ansızın gelebileceğini” beyan etmiştir. Dolayısıyla Erdoğan’ın iki devlet arasında 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi’ne atıfta bulunması

egemenlik sınırları açısından henüz bir uzlaşma sağlanmadığını ve uzun vadede de mümkün olmadığını göstermektedir. Türkiye ve Yunanistan'ın kendi sınır güvenliklerini sağlamak amacıyla uyguladığı politikalar hem Ege hem de Doğu Akdeniz'de karşılıklı tehdit algılamalarının 2022'de de devam etmesine sebebiyet vermiştir.

Türkiye – ABD ilişkileri ve F-16 Faktörü

2022 yılında Türkiye ve ABD ilişkileri bakımından yaşanan en önemli temaslardan biri F-16'ların satışına yönelik olmuştur. Türkiye 2021 Kasım ayında ABD'li Lockheed Martin tarafından üretilen 40 adet F-16 ve mevcut filolarında yer alan savaş uçaklarını modernize etmek için yaklaşık 80 F-16 modernizasyon kiti talebini ABD'ye iletmiştir. Daha öncesinde Amerika ile F-35 savaş uçaklarının satın alma hususunda görüşmeler yapan Türkiye, Rusya'dan S-400 hava savunma sistemini satın aldığı gerekçesiyle 2019'da F-35 üretim planından çıkarılmış ve bu yüzden görüşmeler havada kalmıştı. S-400 hava savunma sisteminin Rusya'dan satın alınması üzerine Amerika'da Cumhuriyetçi ve Demokrat Partili üyelerin bulunduğu 53 kongre üyesi Türkiye'nin F-16 talebinin reddedilmesi çağrısında bulunmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın NATO'ya bağlılığını yetersiz olarak gerekçe göstererek, F-16 talebini reddetmeye çağırarak Demokrat Partili kongre üyesi Frank Pallone ve her iki partiden oluşan 50'den fazla milletvekilinin liderliğinde oluşturulan bildiriye karşılık Biden yönetimi talebe olumlu baktığını ancak satışın gerçekleşmesi için Kongre onayının gerektiğini belirtmiştir. Türkiye ise F-16 savaş uçağı satışının ABD'nin ulusal çıkarına uygun olacağını ileri sürerek NATO'nun uzun vadeli ortaklığına ve güvenliğine hizmet edeceğini belirtmektedir. Özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'nin savunma sanayisine yönelik haksız yaptırımların kaldırılması gerektiğine yönelik çağrısı Haziran ayının sonunda yapılan NATO Zirvesi ile vuku bulmuştur. İspanya'nın başkenti Madrid'de gerçekleşen ve basına kapalı yapılan görüşmede iki devlet arasındaki somut

yakınlaşma dikkat çekici olmuştur. İlk olarak Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyelik sürecine yönelik Türkiye'nin ılımlı tavırlarından duyduğu memnuniyeti dile getiren ABD Devlet Başkanı Joe Biden, Türkiye'nin Rusya- Ukrayna savaşındaki mühim rolünü de takdir ettiğini belirtmiştir. NATO Zirvesi'nin gündemi itibarıyla çok güçlü bir zirve olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan ise mevcut savaş nedeniyle ABD'nin Karadeniz'e stratejik bir bakış açısı edinmesinin Türkiye ile ilişkilerinin geliştirilmesi hususunda önem taşıdığını dile getirmiştir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelik talebine karşılık Türkiye terörle mücadele konusunda gerekli adımların atılması gerektiğini vurgularken ABD Devlet Başkanı Biden'ın Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yaptığı telefon görüşmesi, İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelik sürecine girmesinde etkili olmuştur. Türkiye'nin F-16 talebinin ABD nezdinde mevcut süreçte nasıl değerlendirildiği sorulduğunda Biden, F-16 jetlerinin modernizasyonu sorunun çözülmesi gerektiğini, kendisinin başvuru yapıldığı andan itibaren F-16 satışını onayladığını dile getirmiştir. Madrid Zirvesi'nde verdiği röportajda Biden, kongrenin onayı alındığı an Türkiye'ye F-16 satışının kısa sürede gerçekleştirilebileceğinin garantisini vermiştir (BBC, 2022i).

İki devlet arasında gerçekleştirilen bir diğer görüşme ise Eylül ayında Washington'da gerçekleştirilmiştir. Türkiye-ABD Stratejik Mekanizması olarak adlandırılan istişareye iki devletin Dışişleri bakan yardımcıları katılmıştır. Görüşmede ikili ilişkiler ile stratejik ve küresel meselelere dair kapsamlı görüş alışverişinde bulunulmuş ve güçlü iş birliği bir kez daha teyit edilmiştir. Toplantıda Türkiye ve ABD arasındaki ekonomik, kültürel ve sosyal bağlar ele alınırken uluslararası barış ve istikrarın geliştirilmesi ve güçlendirilmesi esas alınmıştır. Taraflar bölgesel gelişmeler ile ilişkili olarak terörizmin her türlü biçimiyle mücadele edileceğine dair kararlılıklarını yinelemiş ve iki devlet arasındaki yakın ilişkilerin devamlılığının beklentisinde olduklarını karşılıklı olarak dile getirmişlerdir (Dışişleri Bakanlığı, 2022h). Yine de F-16 satışından bağımsız

olarak iki devlet arasında 2022 yılında da bazı hususlarda uyuşmazlık cereyan etmiştir. İlk olarak Suriye'nin kuzeydoğusunda ABD'nin YPG terör örgütüne verdiği destek Türkiye – ABD ilişkilerinin gelişiminde bir sorun olmaya devam etmektedir. Türkiye sınır ötesi operasyonları sürdürürken ABD'den YPG'ye verilen desteğin kesilmesi çağrılarını da devam ettirmektedir. İkinci olarak ABD'nin Kıbrıs'a yönelik silah ambargosunu 2023 yılı için kaldırdığını açıklaması Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Amerika, Eyalet Ortaklığı Programı kapsamında Ulusal Muhafızları ile müttefik ülkelerin silahlı kuvvetleri arasında iş birliği sağlayarak uzun vadede karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler kurmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Kıbrıs'ı bünyesindeki Ulusal Muhafızlar Bürosu Eyalet Ortaklığı Programı'na dahil edeceğini açıklaması Türkiye tarafından şiddetle kınanmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada ABD'nin bu kararı Kıbrıs Adası'nda iki taraf arasında dengeyi bozmanın ötesindedir. Türkiye'ye göre ABD'nin Eyalet Ortaklığı kararı Kıbrıs meselesinin adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulmasını baltalamaktayken, Türkiye Kıbrıs Türk halkının güvenliğini sağlamak için her türlü adımı atacaklarını bildirmiştir (BBC, 2022j).

Sonuç olarak bakıldığında, Beyaz Saray'ın Kongre'ye sunduğu Savunma Bütçe Tasarısı'nın son halinde F-16 savaş uçaklarının Türkiye'ye satışındaki ilgili engellerin aşıldığı görülmüştür. Her ne kadar Türkiye için olumlu bir gelişme olsa da Kongre'nin olumlu kararını beklemek için erkendir. Nitekim Kongre'nin güçlü üyelerinden biri kabul edilen Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Bob Menendez olmak üzere Türkiye'ye karşıtlığı ile bilinen kongre üyeleri F-16 satışını engelleme hedefindedir. Bu açıdan F-16 satışının yapılabilmesi için kongreden itiraz gelmemesi gerekmektedir (Berberakis, 2022).

2022 Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmeler

2022 sadece küresel politikada değil küresel ekonomide de önemli gelişmelerin vuku bulduğu sıcak yıllardan biri olmuştur. COVID-19 gibi yaklaşık iki buçuk yıl süren bir pandemi krizinin ardından küresel ekonomi Rusya-Ukrayna savaşının etkileri ile yüz yüze gelmek durumunda kalmıştır. Türkiye COVID-19 salgını sonrasında enflasyonun yükselme eğilimine karşılık pek çok ekonominin aksine istihdamı önce korumayı sonra da artırmayı hedeflemiştir. Bu açıdan para ve maliye politikalarını 2021'dekine benzer şekilde oluşturmuş ve faiz indirimine devam etmiştir. Faiz indirimiyle birlikte çeşitli vergilerde indirimler yaparak kamu harcamalarını artırmış, asgari ücret ve devlet yardımlarını yükseltmiştir (Eğilmez, 2022). Faiz indirimleri ile Türkiye hedef borçlanma faizini düşürmek ve bu şekilde harcamaları ve büyümeyi artırmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin geliştirdiği stratejik amaçlı çözüm araçları temel gıda başta olmak üzere bazı sektörlerdeki arz kısıtlarının olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik olsa da uluslararası ölçekte üretici ve tüketici enflasyonu yüksek seviyelerini sürdürmeye devam etmektedir. Yüksek küresel enflasyonun, enflasyon beklentileri ve uluslararası finansal piyasalar üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, tüm politika araçlarında kalıcı ve güçlendirilmiş liralaşmayı teşvik eden geniş kapsamlı bir politika amaçlanmıştır (TCMB, 2022). Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) politika faizini 150 baz puan daha indirmiş, Eylül 2021'de %19 olan indirim oranı Aralık 2022'de %9'u bulmuştur. 2022'nin başından itibaren manşet enflasyon yaklaşık 20 puan artmışken, TCMB'nin kurdaki değer kaybını engellemek için 100 milyar dolara yakın döviz sattığı tahmin edilmektedir (Demiralp, 2022). Nitekim para politikalarına karşılık uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları Standard & Poors (S&P) ve Fitch Ratings Türkiye'nin kredi notunu B+'dan B'ye düşürdüklerini açıklamıştır. S&P ve Fitch Rating bu kararlarına gerekçe olarak Türkiye'nin 2023 seçimleri öncesinde büyümeyi mali ve parasal istikrara tercih

ettiğini ve çok gevşek olan para politikasına sahip olduğunu göstermiştir. Hükümetin faiz oranlarını indirmeye yönelik politikaları enflasyondaki artışın yanı sıra Türk lirasının dolar ve euro karşısında değer kaybetmesine neden olmuştur. Lira Mayıs 2023 itibariyle dolar karşısında 19,81'e kadar gerilemiş ve rekor düşük seviyeyi aşmıştır. Alışılmışın dışında uygulanan faiz indirimi ise liranın euro karşısında 21,43'e kadar gerilemesine yol amıştır. Para birimi geçtiğimiz yıl %44'lk kaybın ardından 2022 yılında %22'lik bir değer kaybı yaşamıştır (Devranoğlu, 2022).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yayınladığı Tüketiciler Fiyat Endeksine göre aralık ayında değişim bir önceki aya göre yaklaşık %1,18 bir önceki yılın aynı ayına göre %64,27, on iki aylık ortalamaya göre ise %72,31 oranında gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022b). Rusya-Ukrayna savaşına bağlı olarak yüksek oranda artan küresel enerji ve gıda fiyatlarının yansımaları, tedarik zincirlerindeki aksaklıkların eşlik ettiği emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve enflasyon beklentilerindeki bozulmayla güçlenen atalet etkisi belirleyici olmuştur (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022). Bu dönemde jeopolitik gelişmelerin sürmesiyle beraber küresel ölçekte olduğu gibi enerji maliyetleri ve arz zincirinde meydana gelen kesintiler enflasyon üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaya devam etmiştir. Aralık ayında TÜFE yıllık enflasyonu yaklaşık yüzde 65 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede hizmet, gıda ve enerji gruplarında yaşanan artış belirleyici olmuştur (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022).

Ek olarak IMF'nin Ekim 2022'de yayınladığı Dünya Ekonomik Görünüm raporuna göre Türkiye 2021 ve 2022 yılında dünyanın en büyük yirminci ekonomisi durumundadır. Nisan 2022'de açıklanan raporda, Türkiye 2021 yılında ülkelerin GSYH büyüklüğü bakımından dünyada 21. sıraya düşmüşken Ekim 2022'de açıklanan son raporda yeniden 20. sıraya yükselmiştir. 2022 yılının ilk yarısında GSYH açısından Türkiye ekonomisi yüzde 7,5 oranında büyümüştür. Yılın ilk yarısında toplam tüketiciler büyümeye 13,6 puan katkı yapmıştır. Gayri Safi Yurtiçi

Hasıla (GSYH) bakımından ise Türkiye'nin GSYH'si 817,5 milyar Amerikan doları olmuştur (IMF, 2022). İlgili IMF'nin raporunda, ülkelerin güncellenen büyüme tahminleri de paylaşılmıştır. Rapora göre, Türkiye ekonomisinin 2022'de yüzde 5 ve gelecek yıl yüzde 3 büyüyeceği tahmin edilmiştir. IMF'nin temmuz ayında yayımladığı raporda Türkiye ekonomisinin 2022'de %4 oranında büyüyeceği tahmin edilmiştir. Raporda, Türkiye için 2022 yıllık enflasyon beklentisi yüzde 73,1 olurken, enflasyonun 2023'te yüzde 51,2'ye gerileyeceği düşünülmektedir (Okay, 2022).

Sonuç

Türkiye 2021 yılında izlediği çok yönlü aktif dış politikasını 2022'de de sürdürmeye devam ederken, küresel barış ve istikrarın sağlanması hususunda önemli bir aktör olarak ön plana çıkmıştır. Rusya - Ukrayna Savaşı'nda üstlendiği arabulucu rol ile hem Batı hem de Rusya ile ilişkilerini dengede tutan Türkiye, aynı zamanda tüm dünyaya açılan tahıl koridorunun güvenliğinin sağlanmasına yönelik sorumluluğu üstlenmiştir. Karadeniz'deki savaşın yanı sıra İsrail ile normalleşme sürecine giren Türkiye, böylece Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de de nüfuzunu güçlendirme fırsatı yakalamıştır. Dış politika hamlelerine eş zamanlı olarak düzenlediği sınır ötesi operasyonlar ile güvenlik sorununu aşmaya çalışan Türkiye, savunma silahlarını artırmak için ABD'den F-16 talebinde bulunmakta ve bir NATO müttefiki olarak askeri gücünü sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye 2022 yılında da Avrupa Birliği ile ortak paydayı bulmaktan uzak görünmektedir. Avrupa Birliği'nin yayınladığı performans raporunu Türkiye haksız eleştiriler olarak görmekte ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikalarına şiddetle karşı çıkmaktadır. Sonuç olarak Türkiye hem bölgesel hem de uluslararası ortamda millî güvenlik ve çıkarını korumaya yönelik hamlelerde bulunurken bir yandan da barış ve istikrara katkıda

bulunan, yenilikçi ve girişimci bir politika anlayışıyla hareket etmektedir.

Kaynakça

- Arman, M. N. ve Gürsoy, B. (2022). *Challenges In The Regional Energy Complex Of Russia, Ukraine, Turkey, And The European Union. International Journal of Humanities*, 6(1), 7- 21.
- Avrupa Komisyonu. (2021). “*Commission Staff Working Document- Turkey 2021 Report*”. Erişim Tarihi 20.11.2022 <https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/system/files/2021-10/Turkey%202021%20report.PDF> adresinden alındı.
- Avrupa Komisyonu. (2022). *AB Genişleme Politikasına İlişkin 2022 Bilgilendirmesi – 2022 Türkiye Raporu, Erişim Tarihi 11.11.2022* https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf adresinden alındı.
- Baltacı, A. (2022). *Rusya Ukrayna Savaşı Kapsamında Türkiye'nin Siyasi Ve Ekonomik Rolü. International Congress of Social Science*, 517 – 526.
- BBC (2022a). *Putin: Avrupa için en büyük gaz merkezini Türkiye’de kurabiliriz*. Erişim Tarihi 09.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/articles/ceqynn69q2wo> adresinden alındı.
- BBC (2022b). *Erdoğan: Ukrayna’nun yeniden imarı için gereken desteği vereceğiz*. Erişim Tarihi 09.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cllz7pnvrpdo> adresinden alındı.
- BBC (2022c). *NATO: İsveç ve Finlandiya’nın üyeliğine Türkiye neden karşı çıkıyor; Ankara’nun kaygıları giderilebilecek mi?* Erişim Tarihi 10.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61492109> adresinden alındı.
- BBC (2022d). *NATO Genel Sekreteri Stoltenberg: Türkiye değerli bir müttefik, güvenlik endişeleri giderilmeli*. Erişim Tarihi

- 10.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61474597> adresinden alındı.
- BBC (2022e). *İsveç Başbakanı Andersson Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı yalanlamadı, 'Pazarlık masasında konuşulanları söylemem' dedi.* Erişim Tarihi 10.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-62007034> adresinden alındı.
- BBC (2022f). *AB, Rusya'ya yaptırımların delinmesi konusunda Türkiye'yi uyardı.* Erişim Tarihi 09.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjl82j1n5yko> adresinden alındı.
- BBC (2022g). *Erdogan blanks Greek prime minister over US remarks.* Erişim Tarihi 17.11.2022 <https://www.bbc.com/news/world-europe-61562305> adresinden alındı.
- BBC (2022h). *Türkiye-Yunanistan S-300 krizi neden çıktı, suçlamalar ve stratejiler neler?* Erişim Tarihi 17.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/articles/ckmy0mgnpmmo> adresinden alındı.
- BBC (2022i). *Financial Times gazetesine konuşan uzman: 'ABD'nin Karadeniz stratejisi Türkiye ile ilişkileri düzeltmeyi içeriyor'.* Erişim Tarihi 20.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61981430> adresinden alındı.
- BBC (2022j). *Dışişleri Bakanlığı, ABD'nin Kıbrıs'ı Eyalet Ortaklığı Programı'na dahil etmesini kınadı.* Erişim Tarihi 20.11.2022 <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-63113837> adresinden alındı.
- Berberakis, S. (2022). *Yunan basını: ABD F-16'lar için Türkiye ve Yunanistan arasında bir orta yol bulmaya çalışıyor.* BBC, Erişim Tarihi 07.12.2022 <https://www.bbc.com/turkce/articles/ced9edq9d5jo> adresinden alındı.
- Birleşmiş Milletler (2016). *International law, codification, legal affairs, legal, Committee, Terrorism, charter, criminal accountability, Administration of Justice, jurisdictional*

immunities, cloning, safety of United Nations and associated personnel, ad hoc, diplomatic conferences, reports of International Arbitral Awards, summaries of International Court of Justice Judgments and advisory opinions, legislative series, juridical yearbook, repertory of practice of United Nations organs, books. United Nations.
Erişim Tarihi 02 Aralık 2022,
<https://legal.un.org/repertory/art51.shtml> adresinden alındı.

Ceylan, T. E. (2022). *Türkiye İsrail ilişkilerinde yeni dönem. Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi 13.11.2022*
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-israil-iliskilerinde-yeni-donem/2711497> adresinden alındı.

Cook, A. S. (2022). *Where Turkey Stands on the Russia-Ukraine War. Council Foreign Relations.* Erişim Tarihi 05.11.2022
<https://www.cfr.org/in-brief/where-turkey-stands-russia-ukraine-war> adresinden alındı.

Demiralp, S. (2022). *Düşük faiz politikası işe yarıyor mu? BBC,*
Erişim Tarihi 03.12.2022
<https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2dvk11kx1o>
adresinden alındı.

Devranoğlu, N. (2022). *Turkey's lira, bonds extend decline on inflation, rate cut concerns.* Reuters, Erişim Tarihi 03.12.2022
<https://www.reuters.com/markets/europe/turkish-lira-weakens-05-against-dollar-2022-06-08/> adresinden alındı.

Dışişleri Bakanlığı (2021). *No: 351, 19 Ekim 2021, Avrupa Komisyonu 2021 Türkiye Raporu Hk.*
https://www.mfa.gov.tr/no_-251_-avrupa-komisyonu-2021-turkiye-raporu-hk.tr.mfa adresinden alındı.

Dışişleri Bakanlığı (2022a). *Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası / T.C. Dışişleri Bakanlığı.* Erişim Tarihi 02 Aralık 2022,
<https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>
adresinden alındı.

- Dışişleri Bakanlığı (2022b). No: 57, 22 Şubat 2022, RF'nin sözde Donetsk ve Luhansk Cumhuriyetleri'ni tanıma kararı hk. Erişim Tarihi 15.11.2022, https://www.mfa.gov.tr/no_57_rf_nin_sozde_donetsk-ve-luhansk-cumhuriyetleri-ni-tanima-karari-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- Dışişleri Bakanlığı (2022c). No: 62, 24 Şubat 2022, Rusya Federasyonu Tarafından Ukrayna'ya Yönelik Başlatılan Askeri Operasyon Hk. Erişim Tarihi 15.11.2022, https://www.mfa.gov.tr/no_62_rusya-federasyonu-tarafından-ukrayna-ya-yonelik-baslatılan-askeri-operasyon-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- Dışişleri Bakanlığı (2022d). Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi. Türkiye'nin Uluslararası Enerji STRATEJİSİ / T.C. Dışişleri Bakanlığı. Erişim Tarihi 15.11.2022, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa adresinden alındı.
- Dışişleri Bakanlığı (2022e). No: 190, 7 Haziran 2022, Avrupa Parlamentosu'nun 2021 Türkiye Raporu Hk. https://www.mfa.gov.tr/no_190_avrupa-parlamentosu-nun-2021-turkiye-raporu-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- Dışişleri Bakanlığı (2022f). No: 312, 12 Ekim 2022, Avrupa Birliği Komisyonu 2022 Türkiye Raporu Hk. https://www.mfa.gov.tr/no_312_avrupa-birligi-komisyonu-2022-turkiye-raporu-hk.tr.mfa adresinden alındı.
- Dışişleri Bakanlığı (2022g). Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa adresinden alındı.
- Dışişleri Bakanlığı (2022h). No: 285, 15 Eylül 2022, Türkiye-ABD Stratejik Mekanizması Üçüncü Tur İstisareleri Hakkında Ortak Açıklama. https://www.mfa.gov.tr/no_285_turkiye-abd-stratejik-mekanizmasi-ucuncu-tur-istisareleri-hakkında-ortak-acıklama.tr.mfa adresinden alındı.
- Dikmen, Y. ve Nichols, M. (2022). Turkey, Russia, Ukraine, U.N. to meet Wednesday on grain exports. Reuters, Erişim Tarihi

09.11.2022

<https://www.reuters.com/markets/commodities/turkey-russia-ukraine-un-meeting-grain-set-weds-minister-2022-07-12/> adresinden alındı.

Eğilmez, M. (2022). 2022 Biterken Türkiye Ekonomisinin Görünümü Erişim Tarihi 03.12.2022 <https://www.mahfiegilmez.com/2022/11/2022-biterken-turkiye-ekonomisinin.html> adresinden alındı.

Foy, H. ve Fleming, S. (2022). US and EU step up pressure on Turkey over Russia sanctions. Reuters, Erişim Tarihi 09.11.2022 <https://www.ft.com/content/95243a73-22c8-447e-bbae-a10a206d7e9e> adresinden alındı.

Gülbay, A. (2022). 2020 Özelinde Yunanistan-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi İkilisinin Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de Gerginliği Artırıcı Faaliyetleri. UPA Strategic Affairs, 3(2), 168- 199.

IMF (2022). IMF Staff Statement on the Economic Impact of War in Ukraine, <https://www.imf.org/en/%20News/Articles/2022/03/05/pr2261-imf-staff-statement-on-the-economic-impact-of-war-in-ukraine> adresinden alındı.

Kırbaşoğlu, F. ve Öçalan, G. (2022). NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021. Ö. Tüfekçi, & F. Kırbaşoğlu (Ed.) içinde, KARADENİZ: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler (s. 409-433). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.

Kremlin Palace (2022). Address by the president of the Russian Federation. Erişim Tarihi 05.11.2022, from <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828> adresinden alındı.

Mackenzie, J. ve Toksabay, E. (2022). Turkey, Israel to re-appoint ambassadors after four-year chill. Reuters, Erişim Tarihi 15.11.2022 <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-says-restore-full-diplomatic-relations-with-turkey-2022-08-17/> adresinden alındı.

- Milli Savunma Bakanlığı (2022a). “Pençe Kılıç Hava Harekâtı” İle İlgili Basın Açıklaması (2022, November 20). Erişim Tarihi 02 Aralık 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/20112022-68716> adresinden alındı.
- Milli Savunma Bakanlığı (2022b). Pençe Kılıç Hava Harekâtı İle 89 Hedef İmha Edildi. Milli Savunma Bakanlığı. Erişim Tarihi 02 Aralık 2022, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/20112022-75713> adresinden alındı.
- Okay, D. Z. (2022). IMF, 2022 yılı büyüme tahminini küresel ekonomi için sabit tutarken, Türkiye için yükseltti. Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi 03.12.2022 <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/imf-2022-yili-buyume-tahminini-kuresel-ekonomi-icin-sabit-tutarken-turkiye-icin-yukseltti/2708609> adresinden alındı.
- Pearson, W. R. (2022). Turkey between Ukraine and Russia. MEI, Erişim Tarihi 05.11.2022 <https://www.mei.edu/publications/turkey-between-ukraine-and-russia> adresinden alındı.
- Reuters (2022). Israeli diplomat in Turkey expects ambassador appointment “within weeks” Erişim Tarihi 16.11.2022 <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-diplomat-turkey-expects-ambassador-appointment-within-weeks-2022-08-26/> adresinden alındı.
- Sakal, H. B. (2021). Türkiye ile Rusya arasında doğal gaz ticareti. 100. Yılında Türkiye-Rusya İlişkileri, 281–316.
- Sayın, A. (2022). Dezenformasyon Teklifi TBMM Adalet Komisyonu’nda Bazı Değişikliklerle Kabul Edildi. Erişim Tarihi 15.11.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61809056> adresinden alındı.
- Scheer, S. (2022). Erdogan sees turning point in Turkey-Israel ties, with eye on energy. Reuters, Erişim Tarihi 15.11.2022 <https://www.reuters.com/world/middle-east/israels->

president-flies-turkey-thaw-frosty-ties-gas-interest-grows-2022-03-09/ adresinden alındı.

Spicer, J. ve Nichols, M. (2022). Deal to resume Ukraine Black Sea grain exports to be signed Friday, Turkey says. Reuters, Erişim Tarihi 09.11.2022 <https://www.reuters.com/world/middle-east/un-chief-visit-turkey-ukraine-grain-export-deal-looms-2022-07-21/> adresinden alındı.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2022). Ekonomik Veriler (Aralık 2022), Erişim Tarihi 10.12.2022 <https://www.sbb.gov.tr/enflasyon/#prettyPhoto> adresinden alındı.

Taştekin, F. (2022). Türkiye Suriye’de Yeni Operasyonla Ne Hedefliyor, Türk Ordusunu ‘Güvenli Bölgede’ Ne Bekliyor?, BBC, Erişim Tarihi 25.11.2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61575173> adresinden alındı.

T.C. Merkez Bankası (2022). Faiz Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu. Erişim Tarihi 10.12. 2022 [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2022/duy2022-51#:~:text=Para%20Politikas%C4%B1%20Kurulu%20\(Kurul\)%2C,d%C3%BCzeyinde%20sabit%20tutulmas%C4%B1na%20karar%20vermi%C5%9Ftir](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2022/duy2022-51#:~:text=Para%20Politikas%C4%B1%20Kurulu%20(Kurul)%2C,d%C3%BCzeyinde%20sabit%20tutulmas%C4%B1na%20karar%20vermi%C5%9Ftir) adresinden alındı.

Ticaret Bakanlığı (2022). Dış Ticaret Veri Bülteni. Erişim Tarihi 20.11.2022 https://ticaret.gov.tr/data/62ea68cf13b876c12cfed881/Ayl%C4%B1k%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20Veri%20B%C3%BClteni_Temmuz%202022.pdf adresinden alındı.

TRT Haber (2022). Türkiye, İsrail’e 4 yıl sonra büyükelçi atadı, Erişim Tarihi 16.11.2022 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-israile-4-yil-sonra-buyukelci-atadi-713868.html> adresinden alındı.

- TÜİK (2022a). Bitkisel Üretim 2.Tahmini. Erişim Tarihi 06.11.2022.
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111> adresinden alındı.
- TÜİK (2022b). Tüketici Fiyat Endeksi, Aralık 2022, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=T%C3%BCketic-i-Fiyat-Endeksi-Aral%C4%B1k-202249651&dil=1#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kuru msal&text=T%C3%9CFE'deki%20\(2003%3D100,%72%2C31%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=T%C3%BCketic-i-Fiyat-Endeksi-Aral%C4%B1k-202249651&dil=1#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kuru msal&text=T%C3%9CFE'deki%20(2003%3D100,%72%2C31%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti) adresinden alındı.
- Uluslararası Af Örgütü (2022). Türkiye: “Dezenformasyon Yasası” Hükümetin Denetimini Sıkılaştırıyor ve İfade özgürlüğünü kısıtlıyor Erişim Tarihi 12.11.2022 <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-dezenformasyon-yasasi-hukümetin-denetimini-sikilastiriyor-ve-ifade-ozgurlugunu-kisitliyor> adresinden alındı.
- Yanatma, S. (2022). Buğdayda yeterlilik derecesi: Türkiye, Ukrayna ve Rusya'ya bağımlı mı?. Euronews, Erişim Tarihi 09.11.2022 <https://tr.euronews.com/2022/03/07/bugdayda-yeterlilik-derecesi-turkiye-ukrayna-ve-rusya-ya-bag-ml-m> adresinden alındı.

YAZARLAR

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya ve Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenlidir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans

Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Öğr. Üyesi Eda Tutak; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden bölüm birincisi ve yüksek onur öğrencisi olarak mezun oldu. Ardından 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını, 2021 yılında ise aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora programını tamamladı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Araştırma Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan Tutak, 2022 yılında Doktor Öğretim Üyesi olarak Gümüşhane Üniversitesi İrfan Can Köse Meslek Yüksekokulu Hukuk Bölümüne atandı. Halen bu üniversitede Hukuk Bölümü Başkanı olarak görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Eda Tutak, uluslararası ilişkiler alanında spesifik olarak deniz gücü,

denizcilik stratejileri ve denizcilik politikaları kapsamında çalışmalarını surdrmektedir.

Fevzi KIRBAŞOğLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi'nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler B6lm'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans 6ęrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve “Avrupa Birliği'nin Yükselen Glere Y6nelik Politikası: Türkiye 6rneği” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, Y6K 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Ter6r 6ncelikli alanında doktora 6ęrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler B6lm'nde Arş. G6r. olarak g6rev yapmayı surdrmektedir.

G6khan 6ALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler B6lm'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harek6t Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet g6revine başlayan yazar, h6lihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Őube Başkanlığı'nda g6revine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını; 2022 yılında ise aynı üniversite ve anabilim dalında doktora eğitimini tamamlamıştır. Kınık’ın “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırdığı doktoru tezi, 2023 YÖK Üstün Başarı Ödülleri kapsamında Sosyal ve Beşerî Bilimler alanında yılın en iyi doktora tezi ödülüne layık görülmüştür. 2014-2023 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Kınık, Ağustos 2023 itibarıyla Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Kemal GÖKÇAY

Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünden 2010 yılında mezun oldu. 2012’de aynı üniversite ve bölümde yüksek lisansını bitirdi. 2013-2014 yıllarında Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2015 yılında MEB yurt dışı lüsans üstü bursu kapsamında ABD’ye gitti. Önce University of Texas at Austin (Austin, Teksas) 1 yıl dil eğitimi, ardından Georgia State University’de (Atlanta, Georgia) ikinci Master’ını tamamladı. 2019’dan beri Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktorasına devam etmektedir.

Meltem HASANÇEBİ

20.09.1991 tarihinde Trabzon ili Araklı ilçesinde doğdu. 2014 yılında Atatürk Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı’na başladı. 2021 yılında Giresun Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “"Kemalist Söylem" Üzerinden Türk Dış Politikası’nı Anlamak” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2021 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda doktora programına halen devam etmektedir.

Muhammet NEGİZ

Uludağ Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü mezunudur. Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı Dil Bursu ile St. Petersburg Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi’nde eğitim almıştır. Erzincan Üniversitesi (EBYÜ) işletme yüksek lisansının ardından lisansüstü eğitimine EBYÜ-Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Ortak Doktora Programında devam etmektedir. Erzincan Üniversitesi’ndeki

araştırma görevliliği ve Abay Kazak Dil ve Kültür Merkezi koordinatör yardımcılığı görevleri sonrasında halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir.

Muharrem BAYRAK

Muharrem Bayrak, Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE) Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda YÖK 100/2000 "Uluslararası Güvenlik ve Terör" Doktora Programı'nda öğrencidir. Yüksek lisans eğitimini "Nordik ve AB güvenlik Yaklaşımlarının Güvenlikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi" başlıklı teziyle 2019-2022 yılları arasında KTÜ SBE Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Doç. Dr. Vahit GÜntay danışmanlığında tamamlamıştır. Lisans eğitimini 2014-2019 yılları arasında yine aynı üniversitede tamamlamıştır. Bayrak, 2022 yılında KTÜ SBE Uluslararası İlişkiler A.B.D. YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terör Doktora programında öğrenciliğine devam etmektedir. Bayrak, KTÜ Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacı olarak görev üstlenmektedir. Araştırma alanlarını, uluslararası ilişkiler ana başlığı altında uluslararası güvenlik çalışmaları, güvenlik teorileri, terörizm ve siber güvenlik oluşturmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm

Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazar Çemrek, birçok akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD'de Florida State University'de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware'da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware'da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. 2020 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamlayan yazar, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Özel çalışma alanı Çin Dış Politikası olan Yüce, daha önce Turku, Opole ve Tayvan National Chung Hsing Üniversiteleri'nde bulunmuştur.

Nimet KALKAN

Nimet Kalkan, İşletme Bölümü ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programlarında çift anadal yaparak Ufuk Üniversitesinden mezun olmuştur. Eğitimini burslu ve birincilik derecesi ile tamamlayan Kalkan, 2015 yılından bu yana Karadeniz Teknik Üniversitesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Aynı üniversitede İşletme Bütünleşik Doktora Programını 2023 yılında tamamlayan Kalkan'ın akademik çalışmaları; stratejik yönetim, uluslararası işletmecilik, birleşme ve satınalmalar, ihracat, sürdürülebilirlik ve etik gibi konular üzerine yoğunlaşmaktadır.

Nükhet GÜNTAY

Nükhet Güntay, 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2020 yılında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2021 yılında aynı programda, Güvenlik ve Terör alanında 100/2000 YÖK Projesi destekli burslu doktora eğitimine başlamıştır ve bu programda çalışmalarını sürdürmektedir. Lisans eğitimi sırasında Mevlâna değişim programı kapsamında Kazakistan'da, yüksek lisans ve doktora eğitimi sırasında Erasmus değişim programı kapsamında Portekiz'de bulunmuştur.

Rukiye PATAN

Rukiye Aleyna Patan 1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Aleyna Patan, Potsdam

Üniversitesi'nde değişim programını tamamladıktan sonra 2023 yılında Münih Teknik Üniversitesi'nde ikinci Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan GÜntay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan GÜntay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diploması, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

KARADENİZ

2022 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 3

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-60-5

© 2023 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Aralık 2023, Trabzon